

नेपालमा प्रचलित धर्म, संस्कृति, जातजाति, भाषाभाषी र प्रथा परम्परा सम्बन्धी सामान्यजानकारी।

धर्म

विश्वका केही प्रमुख धर्म : Christianity (31.2%), Islam (24.1%), Hinduism (15.1%), Buddhism (6.0%)

- नेपाल एक वहुलवादी समाज हो।
- विविधताबीचको एकता नेपाली समाजको विशेषता।
- नेपालमा २०६८ को जनगणना अनुसार १२५ जातजाति, १२३ भाषा र १० धर्मावलम्बीको वसोवास रहेका थिए।
- २०७८ को जनगणना अनुसार १४२ जातजाति, १२४ भाषा र १० धर्मावलम्बीको वसोवास रहेको।
- नेपाल चार जात छत्तिस वर्णको साझा फुलवारी हो-पृथिव्यनारायण शाह।
- विविध भाषा, विविध संस्कृति प्रथा परम्परा सहित धार्मिक सहिष्णुतामा आधारित सामाजिक अवस्था रहेको।
- मौलिक हकको रूपमा संविधानमा धार्मिक स्वतन्त्रताको हक -(धारा २६)
- मौलिक हकको रूपमा संविधानमा भाषा तथा संस्कृतिको हक -(धारा ३२)
- सामाजिक र सांस्कृतिक रूपान्तरण सम्बन्धी नीति संविधानको - धारा ५१(ग)
- नेपाली समाजलाई परापूर्वकालदेखि कामको आधारमा निम्न चारवर्गमा विभाजित गरिएको छ। -ब्राह्मण, क्षेत्री, वैश्य र शूद्र
- ब्राह्मण दृष्टिदेखिको विभिन्न कालखण्डलाई चार युगमा विभाजन गरिएको छ।

धर्म संस्कृति

- ✓ धर्म भगवानप्रतिको विश्वास/ अनुशासनको नियम।
 - ✓ संस्कृति मानिसले अस्तित्व रक्षाका निम्ति आत्मसात गरेको जीवन जिउने कला वा जीवनयापनका शैली र व्यवहार हो।
 - ✓ व्यासका अनुसार परोपकार पुण्याय पापायपरपीडनम् अर्थात अरुको परोपकार गर्नु पुण्य/धर्म हो भने अरुलाई दुःख दिनु पाप हो।
 - ✓ विश्वको सर्व प्राचिन धर्म :हिन्दु।
 - ✓ कुन धर्मलाई सनातन धर्मका नामले चिनिन्छ ?- हिन्दु।
- वि.स. २०६८ को जनगणनाअनुसार नेपालमा १० धर्मावलम्बीहरूको वसोवास रहेको छ।

सूत्र: हिवौइकिकृपबोजैवशी

धर्म	हिन्दु	बौद्ध	इश्लाम	किराँत	कृश्चियन
धर्मावलम्बीको प्रतिशत	८१.४%	९%	४.४%	३.०%	१.४%
धर्म	प्रकृति	बोन	जैन	बहाई	शिख
धर्मावलम्बीको प्रतिशत	०.४६%	०.०५%	०.०२३%	०.००५%	०.००१२%
संख्या(जना)		१३००६	३२१४	१२८३	६०९जना

राष्ट्रिय जनगणना २०७८

जातजाति, भाषा तथा धर्म सम्बन्धी तथ्याङ्कीय नतिजा सार्वजनिक सम्बन्धमा

प्रेस विज्ञप्ति

मिति २०७९ चैत्र १० गते सम्माननीय प्रधानमन्त्री श्री पुष्पकमल दाहाल प्रचण्डज्यूबाट राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को राष्ट्रिय प्रतिवेदन सार्वजनिक भएको थियो । प्रदेश, जिल्ला, स्थानीय तह र वडा अनुसार तथा गाउँपालिका तथा नगरपालिकास्तरीय नतिजाहरूसमेत क्रमैसँग सार्वजनिक भइसकेको सर्वविदित नै छ ।

राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयमा जातजाति, भाषा र धर्म सम्बन्धमा सरोकारवाला विभिन्न व्यक्ति तथा संस्थाहरूबाट करिव ७० वटा माग/ध्यानाकर्षण पत्र दर्ता भएको र यस सन्दर्भमा विज्ञ तथा संवैधानिक आयोगका सम्बन्धित कर्मचारीहरूको सहभागितामा परामर्श गरिएको र विभिन्न व्यक्ति तथा संस्थाहरूसँग छलफल गरिएको थियो । साथै संवैधानिक आयोगहरू, भाषा आयोग तथा मन्त्रालयहरूसँग पनि छलफल गरी राय सुझाव लिइएको थियो ।

विगतका जनगणनाहरूमा जस्तै यस पटकको जनगणनामा पनि नेपालमा बसोबास गर्दै आएका सबै व्यक्तिहरूलाई जातजाति, भाषा, धर्म र अन्य विषयमा प्रश्नहरू सोधिएको थियो । यस परिप्रेक्ष्यमा २०६८ सालको जनगणनामा प्रकाशित भएका सबै जातजाति, भाषा र धर्मलाई यथावत् राखिएको छ ।

२०६८ सालको जनगणनामा प्रकाशित भएका जातजाति र भाषाका अतिरिक्त २०७८ मा उल्लेख भई आएका थप नयाँ जातजाति र भाषाहरूको सन्दर्भमा त्यसलाई अन्तिम रूप दिन विज्ञहरूबाट प्रासंगिक कागजातहरू अध्ययन गरी वर्गीकरण गरिएको छ ।

जातजाति, भाषा तथा धर्मसँग सम्बन्धित यी तथ्याङ्क उत्तरदाताहरूले दिएका जवाफका आधारमा र विज्ञसमूहको सिफारिस अनुसार राष्ट्रिय जनगणना २०७८ मा जातजातिको संख्या १४२, मातृभाषा संख्या १२४ र धर्म संख्या १० कायम भएको छ । वि.सं. २०६८ सालको जनगणना अनुसारका कुल १२५ जातजातिमा १७ वटा जातजाति थप भएको छ । वि.सं. २०६८ सालको जनगणना अनुसारको कुल १२३ वटा मातृभाषा मध्ये १२ वटा विदेशी भाषा बोल्ने व्यक्तिहरूको संख्या न्यून भएकोले "अन्य भाषा" अन्तर्गत समावेश गरी हाल नयाँ थप भएका १३ वटा समेत गर्दा जम्मा १२४ वटा मातृभाषा कायम भएको छ ।

जातजाति, भाषा र धर्मसम्बन्धमा नतिजा प्रकाशनको पहिलो चरणमा स्थानीय तहसम्मको लिङ्ग अनुसारको जनसंख्या सार्वजनिक गरिएको छ । जातजाति, भाषा र धर्म सम्बन्धी विस्तृत विवरण निम्नानुसार लिंकबाट अनलाइन अध्ययन गर्न सक्नु हुनेछ ।

<https://censusnepal.cbs.gov.np/results/downloads/caste-ethnicity/>

<https://nsonepal.gov.np/> वाट लगाइन गरी population data बटनमा क्लिक गरी हेर्न सकिन्दैनो सार्वजनिक भाषा सम्बन्धित तथ्याङ्क कार्यालय

वि.स.२०७८ को जनगणनाअनुसार नेपालमा १० धर्मविवरणीहरू

सूत्र : हिवौइकिकृपवोजै शिव

धर्म	हिन्दु	बौद्ध	इस्लाम	किराँत	कृष्णियन
धर्मविवरणीको प्रतिशत	८१.१९%	८.२१%	५.०९%	३.१७%	१.७६%
धर्म	प्रकृति	बोन	जैन	शिख	बहाई
धर्मविवरणीको प्रतिशत	०.३५%	०.२३%	०.०१%	०.०१%	०.००००१%
संख्या(जना)			२३९८	१४९६	५३७जना

नेपालमा प्रचलित केही धर्महरूको संक्षिप्त जानकारी।

प्रचलित प्रमुख धर्म, धर्मका संस्थापक, धार्मिक ग्रन्थ र पूजा स्थल र तिनका विशेषताको संक्षिप्त चिनारी।

धर्म	संस्थापक	धार्मिक ग्रन्थ	पूजा स्थल	अन्य
हिन्दु (८१.१९%)	आद्य शंकराचार्य	वेद, उपनिषद, पुराण गीता	मन्दिर, पुजास्थल शक्तिपीठ	विश्वको प्राचिन धर्म, ३३ कोटी देवी देवता हुने भएपनिदेवी, शिव, विष्णु, गणेश, सूर्य प्रमुख, अनेकौ सम्प्रदाय वा वाद -शैव, वैष्णव शाक्त (देवी) प्रमुख सम्प्रदाय -देवी देवताप्रति आस्था, पुनर्जन्ममा विश्वास गर्ने धर्म -व्यासका अनुसार परोपकार पुण्याय पापाय परपीडनमा भन्ने हिन्दुको सार
बौद्ध (८.२१%)	गौतम बुद्ध (लुम्बिनीमा जन्म) इ.पू. ५६३-४८३ महापरिनिवरण मृत्यु	“त्रिपिटक” “धम्मपद”	विहार, मठ स्तुप	-ज्ञान सत्कर्म र अहिंसामा विश्वास गर्ने जातीय भेदभाव र अश्पृस्यतालार नमान्ने युग सापेक्ष वैज्ञानिक धर्म मानिने -लुम्बिनि तक्षशीला, विक्रम, स्वर्ण, ताम्रशीला
ईस्लाम मुस्लिम (५.०९%)	पैगम्बर महम्मद (साउदी अरबको मक्का मा सन् ५७० मा जन्म र सन् ६३२ मदिनामा निधन)	कुरान पाक	मस्जित	-धनीले गरिवलाई अनिवार्य दान दिनुपर्ने -धार्मिक कटूरता र नारीको दयनीय अवस्थायस धर्मका कमजोरी -एक मात्र ईश्वर अल्लाहामा ठुलो आस्था
ईसाइ क्रिस्तियन (१.७६%)	महात्मा इसामा सिह जिसस क्राइस्ट (इ.पू. डिसेम्बर २५) (इजरायलको जेरूसलममा जन्म)	बाइबल	चर्च, गिर्जाघर	३ सम्प्रदाय:- क्याथोलिक, प्रोटेस्टेन्ट र प्यूरिटन -लोभ गर्न नहुने र आफूलाई दिनहिन तथा दास सम्झन नहुने कुरामा विशेष जोड

जैन (०.०१%) २३९८ जना	महावीर जैन भारतको वैशालीमा इ.पू. ५९९ मा जन्म	वचनामृत	जैन मन्दिर अग्नी मन्दिर	-अहिंसा, पवित्रता र सत्चरित्रतामा जोड़, जातीप्रथाको विश्वास नगर्ने, बलीप्रथाको बिरोध र मुर्ति पुजाको पनि विरोध गर्ने - यिनले जीवजन्तु जगतमा मात्र होइन हावापानीमा पनि जीवन हुन्छ भनी मान्दथे
शिख ०.०१% १४९६ जना	गुरु नानक (सन् १४६९ अप्रिल १५ – १५२२ सेप्टेम्बर २२) हालको पाकिस्तान सुरुको भारतमा जन्म	गुरुग्रन्थ साहिव	गुरुद्वार	अहिंसा, सत्कार्य र परोपकारलाई जबड गुरुनानकका आदर्श विचार ईश्वर एकमात्र हुन भेदभाव (जातपातमा) राख्नुहुँदैन यज्ञ, जप, तप, तथा गृहस्थी छाडी जंगलमा बस्नु बेकार गृहस्थीमा रही सत्कर्म गर्नाले भगवान प्रप्त हुन्छ सत्य बोल्नु, कसैको चित्त नदुखाउनु, सत्कर्म गर्नु नै मुक्तिको मुख्य मार्ग हो ।
बहाई ५३७ जना	बहुल्लाह मिर्जा हुसेन	किताब ए अकदस	मन्दिर	-सन् १८७३ मा इरानबाट विकास भएको - इरानमा सबैभन्दा धेरैले मान्ने - आस्थाको केन्द्रको रूपमा भारतको लोटस मन्दिर

प्रकृति धर्म :-प्रकृति (पृथ्वी, सूर्य, चन्द्र, नदिनाला) लाई आस्था मान्ने धर्म हो । यसलाई परम्परागत धर्मको रूपमा समेत लिइन्छ । नेपालमा मेचे, राउट, कुसुण्डा लगायतले यो धर्म मान्दछन् ।

बोन धर्म :-यसको विकास तिब्बत बाट भएको हो । पर्वतक तन्पसेन्द्रुप गुरुलाई मानिन्छ । नेपालमा मनाड, मुस्ताड जिल्लामा यो धर्म मान्ने मानिसको संख्या अधिक छ ।

किरात धर्मबारे संक्षिप्त जानकारी

किरात धर्मका पर्वतक महागुरु फाल्गुनन्द लाई मानिन्छ । (१९४२ कार्तिक २५-२००५ चैत्र २२, इलाम) किरात धर्म आफैमा एउटा सिंगो मानव सभ्यताको इतिहासको एउटा जीवित दर्शन हो । यो धर्म कुनै जात, जाति, समुदाय विशेषमा मात्र आधारित छैन । यो व्यापक छ । यो आफैमा एउटा जीवन पद्धति हो । किरात धर्म अवलम्बन गर्न किराती समुदायको हुनुपर्छ भन्ने जरुरी छैन । धर्म भनेको धारणा हो । बेबिलोन मेसोपोटामिया सभ्यताकालीन अवस्थामा किरातीहरूले अवलम्बन गरी आएको धर्मको कुनै नाम थिएन । उनीहरु शुरुमा आत्मान्तर अस्तित्ववाद वा आत्मवादमा विश्वास राख्ये । र कालान्तरमा उनीहरूको सभ्यता, भोगाइ, सोचाइ वा जीवन पद्धतिहरु विकास गर्दै र अनुशरण गर्दै आउने क्रममा किरात धर्मको विकास हुन गएको हो । त्यस अर्थमा किरातीहरु किरात धर्मावलम्बी हुन पुगेका छन् । यो दर्शन, सभ्यता वा सोचाइलाई अनुशरण गर्दै आउने समुदाय वा जातिहरु प्राचीन जाति हुन् भन्ने कुरो इतिहासकारहरूले स्वीकार गरेका छन् । यसबाट किरात धर्म प्राचीन धर्म हो र किरातीहरु पनि प्राचीन जाति हुन् भन्ने कुरा स्पष्ट हुन आउँछ ।

किरात धर्म इसाई, इस्लाम वा बौद्ध धर्मजस्तो कुनै एक व्यक्तिबाट घोषित धर्म नभएर पुर्खाहरुको हजारौं वर्षको भोगाइले जीवन र जगतप्रतिको बुझाइ वा हेरेको निचोड हो । किरात धर्मको पवित्र ग्रन्थ मुन्धुम हो । मुन्धुम

त्यही हजारौं वर्षको पुर्खाहरुको भोगाइ वा जीवन र जगतप्रतिको बुझाइले सिर्जना गरेको नियमहरुको संग्रह हो । यसरी हेर्दा किरात मुन्धुम एउटा सिंगो किरात सभ्यताको इतिहास हो ।

किरात मुन्धुममा सिंगो सृष्टिको वर्णन छ । मुन्धुममा पृथ्वीको उत्पत्ति र त्यसपछि क्रमशः वनस्पति, जीवजन्तु तथा मानिसको सृष्टिको कथा वर्णित छन् । मुन्धुमका यी कथाहरु पुर्खाको जीवन भोगाइमा आधारित छन् । त्यस्ता कथा, किवदनतीहरु काल्पनिक संसारमा आधारित नभई यही धर्तीका खोलानाला, डाँडापाखा, गुफा, पोखरी तथा किरातीहरुले मान्दै आएको ऐतिहासिक स्थलहरुमा आधारित छन् । किरात भाषाकै 'मुनः' र 'दुमः'को संयोजनबाट बनेको मुन्धुमको अर्थ गतिशील प्रक्रिया भन्ने हुन्छ । यसको अर्थ मुन्धुम कुनै ऐतिहासिक कहानी मात्र नभएर जीवन दर्शन हो । एक गतिशील प्रक्रिया हो । यसले मानिसलाई समय र परिस्थितिअनुसार चल्न प्रेरित गर्दछ न कि परम्परागतरूपमै रहिरहन बाध्य तुल्याउँछ । प्राचीन समयदेखि नै किरात समाजमा मुन्धुम दुई विधामा मौलाएर आएको पाइन्छ । चिन्तन, मनन र कुनै पनि कर्मको अनुभवद्वारा प्राप्त गरेको परोपकारी ज्ञानलाई मानव समाजमा मुख्य अभिव्यक्त गर्न सिकाउनु, बुझाउनुलाई थुक्साप मुन्धुम भनिन्छ । प्रकृतिको सिर्जनात्मक संसारलाई परोपकार पेसाप मुन्धुम भनिन्छ । मुन्धुम आफैमा एउटा साहित्य कोष पनि हो । किरात मुन्धुम सिंगो किरात सभ्यताको इतिहास हो । किरात मुन्धुमको सृष्टि वर्णन विज्ञान सम्मत छ ।

यो लेख सामाजिक सञ्जालबाट साभार गरिएको हो

हिन्दू धर्म विशेष

युग सुरु भएको दिन

१.सत्ययुग- अक्षय तृतीया
(वैशाख शुक्लतृतीया)	३.द्वापरयुग- भाद्र कृष्ण त्रयोदशी
२.त्रेतायुग - कार्तिक शुक्ल नवमी	४.कलियुग- पौष आमावस्य (पुषेऔंशी)
> वैशाख कृष्ण औंशीमा आमाको मुख हेर्ने दिन पर्व भने भाद्र कृष्ण औंशीका दिन बाबुको मुख हेर्ने दिन पर्व ।	> द्वापरयुगमा- मुक्तिसोपान

युगअनुसार नेपालको नाम:- (सूत्र : सतमुने)

> सत्ययुगमा - सत्यवती	> द्वापरयुगमा- मुक्तिसोपान
> त्रेतायुगमा- तपोवन	> कलियुगमा- नेपाल

महर्षि वाल्मीकीद्वारा लिखित रामायणका सात काण्ड

१. बाल काण्ड	३. अरण्य काण्ड	५. सुन्दर काण्ड
२. अयोध्या काण्ड	४. किष्किन्धा काण्ड	६. युद्ध काण्ड
७. उत्तर काण्ड ।		

हिन्दु धर्म अनुसार मानव जिवनलाई निम्न ४ आयाममा विभाजन गरिएको छ ।

१.ब्रह्मचर्या आश्रम : जन्मदेखि २५ वर्षसम्म	३.वानप्रस्थ आश्रम : ५०-७५ वर्षसम्म
२.गृहस्थ आश्रम:२६-५० वर्षसम्म	४.सन्यास आश्रम : ७५ वर्षमाथी

हिन्दु धर्म अनुसार सोहृ सस्कार (सूत्रः-गपुंसिजाननि अकवि चूके उवेसवि अन्त्येष्टी)

१.गर्भाधान	२.पुसवान	३.सिमान्तोनयन

४. जातकर्म	९. विधाराम्भ	१४. समावर्तन
५. नामाकरण	१०. चुडाक्रम	१५. विवाह
६. निष्क्रमण	११. केशान्त	१६. अन्त्येष्टी
७. अन्नप्रासन	१२. उपनयन	
८. कणविधि	१३. वेदारम्भ	

भगवान् विष्णुले युगअनुसार लिएका विभिन्न १० अवतारः

मत्स्य कूर्म वराहश्च नृसिंह वामनस्तथा
पशुराम राम कृष्ण बुद्ध कल्की तथैवच । ।
सत्ययुगमा : मत्स्य(माछा), कूर्म (कछुवा), वराह,
नृसिंह अवतार
त्रेता युगमा : वामन, पशुराम, राम अवतार
हिन्दु दर्शनिका ६ शास्त्र र तिनिका पर्वतकहरु
योगशास्त्र : पतञ्जली
न्यायशास्त्र : गौतम ऋषि
साख्या शास्त्र : कपिल

हिन्दु धर्मका चार धाम : (सूत्र :- बोकेदारी)

➤ बद्रीनाथ, केदारनाथ, द्वारिका, रामेश्वरम्

नेपालका चार धाम : (सूत्र :- मुरुदेव)

➤ मुक्तिनाथ क्षेत्र, रुरु क्षेत्र, देवघाट(हरिहर क्षेत्र), बराह क्षेत्र

चार भगवती : (सूत्रः नान पसो)

द्वापर युगमा : कृष्ण अवतार
कलि युगमा : बुद्ध, कल्की अवतार ।

पूर्व मिमांसा : जैमिनी

वेदान्त : व्यास

वैशिशिक शास्त्र : कर्णादि

➤ नाला भगवती, नक्साल भगवती, पलाञ्चोक भगवती, शोभा भगवती

काठमाडौंका चार बाराहीः (सूत्र :- धनीबधु)

➤ धनतले बाराही, नीलबाराही, बज्रबाराही, धुम्बाराही

पशुपतिका पञ्चमुखः (सूत्र :- तसबाअउ)

पूर्व - तत्पुरुष

पश्चिम - सधोजात

उत्तर - वामदेव

दक्षिण - अघोर

इसान - उर्ध्व

चार वेद

१ ऋग्वेद

२ यजुर्वेद

३ सामवेद

४ अथर्ववेद

चार उपवेद

१. आयुर्वेद

२. धनुर्वेद

३. स्थापत्य वेद

४. गन्धर्व वेद

वेदका ६ अंग (सूत्र :- ज्योवानीमा छन्द शिक)

१. शिक्षा

३. व्याकरण

५. छन्द

२. कल्प

४. निरुक्त

६. ज्योतिष

अष्ट चिरञ्जीवी : (सूत्र :- व्यासकी आपना विवाह)

व्यास, कृपाचार्य, अध्यस्थामा, परशुराम, नारद, विभिषण, वाली, हनुमान

सप्तर्षि (सूत्र :- अत्रि कविवज्या भागो)

अत्रि, कश्यप, विश्वामित्र, वशिष्ठ, यमदग्नी, भारद्वाज, गौतम

पञ्चरत्न (सूत्र :- हिरा मोति सुनिरम)

हिरा, मोति, सुन, नीर, मणी

नवरत्न (सूत्र :- हिरा मोति पन्ना पुल मुनी गोमा)

हिरा, मोति, पन्ना, पुष्पराज, लहसुनिया, मुगा, नीलम, गोमेद, माणिक

पञ्चदेव (सूत्र :- देशि गविसु)

देवी, शिव, गणेश, विष्णु, सूर्य

षड्खण्ड (सूत्र :- अति पिट्ठु गु आउन्जती)

अमिलो, तितो, पिरो, टर्रो, नुनिलो, गुलियो

पञ्चकन्या (सूत्र :- अहिल्लै मता कुदौ)

अहिल्या, मन्दोदरी, तारा, कुन्ती, द्रौपदी

पञ्चगव्य

गाईको दुध, दही, घ्यू, गोबर, गहुँत

तीन लोक : स्वर्ग, मर्त्य र पाताल

त्रिदेव : ब्रह्मा, विष्णु, महेश्वर

कस्कोके ?

शिवको त्रिशुल पिनाक

विष्णुको धनु सारंग

भीमको गदा सुपार्श्व

विष्णुको खड्ग नन्दक

अर्जुनको धनु गाण्डिव

रामको धनु अजगव

अर्जुनको शंख देवदत्त

युधिष्ठिरको शंख अनन्तविजय

रावणको तरवार चन्द्रहाँस

नारदको विणा मद्दति

कर्णको धनु विजय

कृष्णको शंख पांचजन्य

हिन्दु धर्म अनुसार देवताका वाहानहरु

महादेव – साँडे

दुर्गा – बाघ

लक्ष्मी – लाटकोशेरो

विष्णु – गरुङ्ग

इन्द्र – हात्ति

राम – बाँदर

यमुना – कछुवा

भैरव – कुकुर

शितला – गधा

मकर – वरुणमा

यमराज – राँगो

कुमार – मयुर

वायु – मृग

कामदेव – माछा

पार्वती – विरालो

शनि – गिद्ध

अग्नी – बोको

गंगा – गोही

गणेश – मुसा

पौराणिक व्यक्ति र तिनका पती

विश्वामित्र – मेनका

भरत – माण्डवी

इन्द्र – सचि

रावण – मन्दोदरी

जनक – सुनयना

कामदेव- रती

लक्ष्मण - उर्मिला

नल – दमयन्ति

बाली – तारा

गौतम बुद्ध – यशोधरा

इन्द्रजित – सुलोचना

बली – असना

अभिमन्यु - उत्तरा	विष्णु - लक्ष्मी	कर्ण - पद्मावती
ज्यमदग्नि - रेणुका	राम - सिता	पराशर - सत्यवती
बलराम - रेवती	अज - इन्द्रमती	कहोड - सुजाता
विद्युजिह - सुपर्णखा	अग्नी - स्वाहा	बायु - अन्जना
कर्दम - देवहुती	द्रोण - कृपी	

केही धार्मिक व्यक्तिका विशेषता

कुरौटे - नारद	मोहित पार्न सक्ने-	छिटो लेखे - गणेश	काम फत्ते- हनुमान
रिस- दुर्वासा	कृष्ण	परिश्रमी - भागिरथी	कपटी - सकुनी
कुलद्रोही - विभिषण	धनी - कुबेर	ज्ञानी - जनक	दुष्ट - दुसाशन
गरिब - सुदामा	एकलव्य - गुरुभक्त	विद्याकी देवी-	वेश्या - पिंगला
दानी - दधिचि, (कर्ण, वली)	सत्यवादी - युधिष्ठिर	सरस्वती	स्वार्थी - कैकेयी
	सुतिरहने - कुम्भकर्ण	धनवान - लक्ष्मी	
	भक्ति गर्ने - मिरा	नीतिवान - चाणक्य	

के कति थाहा पाइराखौ

पक्ष : २	करण : ७	पुराण : १८
तिथी : १५	योग : २७	दिग्पाल : १०
राशी : १२	नक्षत्र : २७	सम्वत्सर : ६०

बौद्ध धर्मविशेष

भगवान् सिद्धार्थ बुद्ध बुद्ध धर्मका प्रणेता हुन्। अधिकांश बौद्ध परम्पराले उनलाई हाम्रो कल्पका एक सम्यक सम्बुद्धको रूपमा मान्दछन्। बुद्ध भन्नाले बोधिप्राप्त वा अन्तिम सत्यको साक्षात्कार गरेको महामानव बुझिन्छ। गौतम बुद्धको वास्तविक नाम सिद्धार्थ गौतमथियो। बालक सिद्धार्थको जन्म भएको ७ दिनपछि सौतेनी आमा गौतमीले पालनपोषण गरेको हुनाले सौतेनी आमाको नामबाट बालकको नाम गौतमरहन गएको हो। सिद्धार्थ गौतम बुद्धको जन्म र मृत्यु कहिले भयो भनी यकिनका साथ भन्न नसकिए पनि विसौं शताब्दिका धेरैजसो इतिहासकारहरू उनको जीवनकाल ५६३ ईशापूर्व देखि ४८३ ईशापूर्व रहेको भन्ने कुरामा एकमत देखिन्छन्। पछिल्लो समयमा भएका अनुसन्धान अनुसार उनको मृत्यु ४८६ देखि ४८३ ईशापूर्वको वीचमा रहेको मानिएको छ। तथापि सिद्धार्थ बुद्धको जन्म वैशाख शुक्ल पूर्णिमाको दिन हाल नेपालको रूपन्देही जिल्लाको लुम्बिनीमा भएको थियो। उनले आफ्नो जीवनकालको पहिलो २९ वर्ष पीताद्वारा प्रदत्त राजपी सुखमा बिताए। तर पनि उनी सदा संसारमा व्यास दुःखको कारण र त्यसको निवारण के होला? भनी चिन्तित रहन्थे। सिद्धार्थ बुद्धको कथाअनुसार उनी पुर्व जन्मका बोधिसत्त्व भएकोले मानिसको दुःखको कारण र दुःखको निवारण के हुन सक्छन् भन्ने कुरामा निकै संवेदनशील थिए। केही न केही मार्ग त अवस्य हुन सक्छ भन्ने प्रश्नोत्तर अधुरो र धुलमिल रूपमा उनको मनमा आभाष भइसकेको थियो। कठिन ध्यान र खोजको माध्यमबाट दुःख निवारणको सत्यमार्ग पत्ता लगाउने उद्देश्यले २९ वर्षको उमेरमा गृहत्याग गरी सिद्धार्थ भारतको विभिन्न ठाउँमा सात वर्षसम्म कष्टदायक तपस्या गर्दै हिडे। अन्ततः कष्टदायक मार्गले सत्यको प्राप्ति हुन सक्दैन भन्ने महशुस गरी मध्यमार्गको अवलम्बन गर्ने अठोट गरे। भारतको बोधगया भन्ने

ठाउँमा एक पिपलको वृक्षमुनि अधिष्ठानपूर्वक ध्यान गर्दा गर्दै उनलाई सम्यकसम्बोधि प्राप्त भयो र त्यसपछि उनी सम्यक सम्बुद्ध कहलाइए। त्यसपछि शेष ४५ वर्षसम्म उनी भारत र नेपालका विभिन्न ठाउँ पुगी दुःख निवारण सम्बन्धी आफूलाई प्राप्त महाज्ञान बाँडन लागिपरे। (स्रोतः-https://ne.wikipedia.org/wiki/गौतम_बुद्ध)

बौद्ध धर्मका पञ्चशिल

सत्यः सत्यानुशिल रहनु, झुटो कहिल्लै नबोल्नु

अंहिसा: कहिलै कसैको हिंसा नगर्नु

अस्तेयः कहिलै चोरी नगर्नु

बौद्ध धर्मका अष्टाङ्गिक मार्ग

सम्यक दृष्टि - चार आर्य सत्यमा विश्वास गर्ने।

सम्यक संकल्प - मानसिक तथा नैतिक विकास गर्ने

सम्यक वाणी - नराम्रो तथा झुटा कुरा नबोल्ने

सम्यक कर्म - नराम्रो काम नगर्ने

परस्त्रीगमन निषेधः आफ्नी पत्नी बाहेक अन्य स्त्रीसँग

यौन दुराचार नगर्नु

मध्य निषेधः मध्यपान धुम्रपान लागुपदार्थको सेवन नगर्नु

सम्यक जीविका - नराम्रो/छलकपटको व्यवसाय नगर्ने

सम्यक प्रयास - सुधारको बाटोमा अग्रसर रहने

सम्यक स्मृति - राम्रा कुरालाई महत्व दिने

सम्यक समाधी - मृत्युलाई सहज रूपमा लिने

चार आर्यसत्य

संसारमा दुःख छ। दुःखको कारण छ। निवारणको उपाय छ। दुःखबाट मुक्ति पाउन सकिन्छ।

त्रिपिटकमा के के पर्दछन् ?

सुक्तिपिटक - बुद्धका उपदेश

विनयपिटक - बौद्ध भिक्षुभिक्षुणीले पालन गर्नुपर्ने नियम

अभिधम्म पिटक - बुद्ध दर्शनसम्बन्धी कुराहरु

बुद्ध धर्मका चार धाम

लुम्बिनी (नेपाल) - बुद्धको जन्म

बोध गया (उत्तर प्रदेश,भारत) - बुद्धत्व प्राप्त गरेको स्थान

सारनाथ(उत्तर प्रदेश,भारत) -- बुद्धले प्रथम पटक उपदेश दिएको स्थान

कुसीनगर(उत्तर प्रदेश,भारत) - बुद्धले महापरिनिवर्ण(देहान्त) प्राप्त गरेको स्थान

बुद्ध धर्मका महाविहारहरु

स्वयम्भु महाविहार : नेपाल

ताम्रशिला महाविहार : श्रीलंका

विक्रमशिला महाविहार : भारत

स्वर्णशिला : थाइल्याण्ड

तक्षशिला महाविहार : पाकिस्तान

त्रिपिटक महाविहार : तिब्बत

बुद्ध धर्मसँग सम्बन्धित पाँच रडको अर्थ

नीलो : बुद्धको शरीर

पहेलो : बुद्धको अस्थि धातु

सेतो : बुद्धको दाँत

रातो : बुद्धको रगत

कलेजी : बुद्धको अन्तस्करण

धर्म संस्कृति सम्बन्धी अन्य वस्तुगत प्रश्नोत्तर

१. हिन्दु र बौद्ध धर्ममा चलि आएको आध्यात्मिक बाजा कुन हो ? - घण्ट

२. काठमाडौं उपत्यकामा भ्यागुतोलाई जनै पुर्णिमाको दिन भात खुवाइन्छ भने कुन दिन पुजा गरिन्छ? -गुरु पूर्णिमा
३. नेवार समुदायमा वेलसँग विवाह गर्ने प्रचलनलाई के भनिन्छ? -इही
४. भगवान शिवले समुद्र मन्थन गर्दा निस्केको विषलाई के भनिन्छ? - कालकुट विष
५. वैदिक कालमा सबैभन्दा ठूलो मानिस को हुन्थ्यो ? -पुरोहित
६. हिन्दु र बौद्ध दुवै धर्माविलम्बीले पुजा गर्ने शक्तिपीठ कुन हो ? - मुक्तिनाथ
७. राम बनवास छँदा बसेको ठाउँलाई के भनिन्छ - पञ्चवटी
८. रावणले सीतालाई हरण गरेर राखेको ठाउँलाई के भनिन्छ ? - अशोक वाटिका
९. सीतालाई हरण गरेपछि रावणले सर्वप्रथम कसलाई मारेका थिए ? - जटायु
१०. रामले रावणलाई मारेपछि लंकाका राजा को भएका थिए ? - विभिषण
११. रावणकी बहिनीको नाम के थियो ? - सुपर्णखा
१२. रावणको तरबारलाई के भनिन्छ ? - चन्द्रहास
१३. भरतले १४ वर्ष राज्य गरेको ठाउँ कुन हो ? - नन्दिग्राम
१४. धृतराष्ट्रका १०० भाई छोरामध्ये पाण्डवको पक्षमा युद्ध गर्ने को हुन् ? - युयुत्सु
१५. अन्धा धृतराष्ट्रलाई महाभारतको वर्णन सुनाउने को थिए ? - सञ्चय
१६. पाण्डवहरु कुन वंशका थिए ? - कुरुवंश
१७. अज्ञातबासमा रहेदा युधिष्ठिरको नाम कंक, भीमको वल्लभ, अर्जुनको वृहन्नला, नहकुलको ग्रान्थिक थियो भने सहदेवको नाम के थियो ? - तन्त्रिपाल
१८. अघिल्लो जन्ममा स्त्री र पछिल्लो जन्ममा पुरुष भएको मानिने महाभारतका पात्र को थिए ? - शिखण्डी
१९. गणेशलाई द्वुण्डिराज भनेर चिनिन्छ भने वेदव्यासलाई अर्को कुन नामले चिनिन्छ ? - द्वैपायन
२०. शिवलाई त्रिपुरारी, कृष्णलाई मुरारी भनेर चिनिन्छ भने रामलाई के भनिन्छ? - खरारी
२१. आफ्नो बाबुलाई सर्पले टोकेर मृत्यु भएपछि सर्प जातिलाई मार्छ भनी सर्पेषी यज्ञ गर्ने पौराणिक राजा को हुन ? - जन्मेजय
२२. सबैभन्दा धेरै क्षोक भएको पुराण स्कन्ध पुराण(८१ हजार १ सय) हो भने कम क्षोक भएको पुराण मार्कण्डेय पुराण (९ हजार क्षोक)
२३. सबैभन्दा कान्छो पुराण कुन हो ? - अग्नी पुराण
२४. पुराणको संख्या १८ छन् भने उपनिषद् कति छन् - १३ वटा
२५. श्रीमद्भागवत गीता महाभारतको कुन पर्व बाट लिईएको हो ? - भीष्म

संस्कृति

- ❖ संस्कृति शब्द संस्कृत भाषाको “संस्कार” बाट आएको हो, जसको अर्थ शुद्धिको क्रिया भन्ने हुन्छ।
- ❖ मानव विकासको क्रममा मानिसले निर्माण गरेको भौतिक तथा अभौतिक सम्पूर्ण पक्षहरुलाई नै संस्कृति भनिन्छ।
- ❖ भौतिक संस्कृतिअन्तर्गत मानिसले निर्माण गरेका आवास, मठ, मन्दिर, चैत्य, पुल-पुलेसा, बाटो, प्रतिक्षालय आदि पर्द्धन् भने अभौतिक संस्कृतिअन्तर्गत भाषा, ज्ञान, आदर्श, विश्वास, आस्था तथा मानवीय व्यवहार पर्द्धन्।
- ❖ सबैभन्दा प्राचीन संस्कृति पाषाण/दुङ्गे युग हो।

- ❖ नेपालको इतिहासमा कला तथा संस्कृतिको विकासको थालनी किरातकालबाट भएको पाइन्छ।
- ❖ लिच्छविकालीन नेपाली समाज वर्ण व्यवस्थामा आधारित थियो। उनीहरुले आर्य संस्कृति अवलम्बन गर्थे।
- ❖ पृथ्वीनारायण शाहले नेपाल एकीकरण गरेपछि परम्परागत भाषा, संस्कृति र भेषभूषामा परिवर्तन आउन थालेको हो।
- ❖ जंगबहादुर राणाका पालमा बनेको मुलुकी ऐन हिन्दु धर्म शास्त्रबाट प्रभावित थियो। राणाकालमै पश्चिमी संस्कृतिले नेपाल भित्रने अवसर पाएको थियो।

जातजाती

जातजाती सम्बन्धी सम्बन्धी संक्षिप्त जानकारी

- ✓ राष्ट्रियता र भौगोलिक सीमाका आधारमा छुट्टिने मनुष्यका जातिको विभाग ।
- ✓ हिन्दू समाजमा वंशपरम्परा, संस्कार, धर्म, कर्म,आदिका आधारमा छुट्टिने बाहुन, क्षेत्री आदिलाई जातजाती भनिन्छ ।

- नेपाली बृहत शब्दकोश

- ✓ पोर्चुगल भाषाको Caste बाट आएको यो शब्दले Breed, Race र lineage लाई बुझाउँछ ।
- ✓ हिन्दू समाजमा सामाजिकस्तर निर्धारणको आधार जातिलाई लिएको पाइन्छ ।
- ✓ हिन्दू समाजमा कामका आधारमा ब्रह्मण, क्षेत्री, वैश्य, शूद्र गरी ४ जातमा विभाजन गरिएको छ । यसभित्र पनि अनेकौं उपजाति रहेका छन् ।
- ✓ नेपालको जनगणना २०६८ अनुसार नेपालमा १२५ जातजातिको बसोबास रहेकोथियो ।
- ✓ २०७८ को जनगणनाअनुसार हाल १४२जातजातिको बसोबास रहेको छ ।
- ✓ राष्ट्रिय तथ्यांक कार्यालयका अनुसार २०७८ मा थप भएका १७ जातीहरुमा:- रानाथारू, भूमिहार, वनकरिया, सुरेल, चुम्बा/नुब्री, क्रि, मुगल/मुगुम, पुन, रौनियार, बनियाँ, गोंध/गोण्ड, कर्मरोड, खटिक, बेलदार, चै/खुलौट, डोन, केवरट रहेका छन् ।
- ✓ त्यसैगरी २०७८ को जनगणनाअनुसार १२ वटा विदेशी भाषा बोल्ने व्यक्तिहरूको संख्या न्यून भएकोले अन्य भाषामा समावेश गरिएको छ भने नयाँ थप भएका १३ समेत गरी मातृभाषाको संख्या १ सय २४ कायम भएको छ । थपिएका मातृभाषमा भोटे, लोवा, चुम/नुब्री, नर-फू, रानाथारू, कर्मरोड, मुगाली, टिछोरड पोइके, साध्री, दोन, मुण्डा/मुण्डियारी, केवरट छन् ।

नेपालका प्रमुख जातजातीहरु र तिनको जनसंख्या प्रतिशतमा(२०६८ अनुसार)

क्र.स.	जाति	जनसंख्या	क्र.स.	जाति	जनसंख्या
१.	क्षेत्री	१६.६	६.	नेवार	५
२.	ब्राह्मण	१२.२	७.	कामी	४.८
३.	मगर	७.१	८.	मुसलवान	४.४
४.	थारू	६.६	९.	यादव	४
५.	तामाङ	५.८	१०.	राई	२.३

२०७८ को जनगणना अनुसार नेपालका प्रमुख जातजातीहरू र तिनको जनसंख्या प्रतिशतमा

सूत्र: क्षेवामथातावि मुनेयारा

क्र.स.	जाति	जनसंख्या प्रतिशतमा	क्र.स.	जाति	जनसंख्या
१.	क्षेत्री	१६.४५	६.	विष्वकर्मा	५.०४
२.	ब्राह्मण	११.२९	७.	मुसलवान	४.८६
३.	मगर	६.९	८.	नेवार	४.६
४.	थारु	६.२	९.	यादव	४.२१
५.	तामाङ	५.६२	१०.	राई	२.२

जनजाति

- ✓ आपनै मौलिक भाषा धर्म, संस्कृति, प्रथा, परम्परामा प्रतिबद्ध कुनै जाति विशेष जनजाति हो ।
- ✓ २०६८ को जनगणना अनुसार सबभन्दा धेरै जनसंख्या भएको जनजाति मगर हो। जसको जनसंख्या (१८,८७,७३३) कुल जनसंख्याको ७.१ प्रतिशत रहेको छ।
- ✓ सबभन्दा कम जनसंख्या भएको जनजाति कुसुन्डा (२७३ जना) हो।

२०६८ अनुसार कम जनसंख्या भएका ५ जनजाति (कुनुरा कलो)

जनजाति	कुसुन्डा	नुराड	राउटे	कलार	ल्होमी
जनसंख्या(जनामा)	२७३	२७८	६१८	१०७७	११५३

२०७८ को जनगणना अनुसार कम जनसङ्ख्या भएका जातीहरू:-नुबकुसुलो बारा

जनजाति	नुराड	बनकरिया	कुसुन्डा	सुरेल	ल्होमी	बालुड	राउटे
जनसंख्या(जनामा)	३६	१८०	२५३	३१८	३५५	४८१	५६६

- ✓ नेपालमा पीछाडिएका जाति जनजातिको उत्थान गर्ने उद्देश्यले वि.सं. २०५४ मा राष्ट्रिय जनजाति विकास समिति गठन भएको छ ।
- ✓ आदिवासी जनजाति उत्थान प्रतिष्ठान ऐन, २०५८ अनुसार ५९ जनजातिलाई निम्न ५ भागमा वर्गीकरण गरी सुचिकृत गरिएको छ ।

क्र.स.	समूह	आदिवासी जनजाति
१.	लोपोन्मुख समूह (१०)	मेचे, राउटे, कुसुन्डा, राजी, लेप्चा, हायु, सुरेल, किसान, बनकरिया, कुसवाडिया । <u>मेराकुराले हासुकि बकु</u>
२.	सिमान्तकृत समूह (२०)	सुनुवार, तामाङ, ताजपुरिया, बालुड, कुमाल, लार्के, भोटे, डोल्पो, भूजेल, थारु, धिमाल ।

		तोप्केगोला, दराई, फ्रि, कोचे (राजवंशी), मुगाली गन्गाई, ल्होपा, दूरा, पहरी ।।
३.	अति सिमान्तकृत समूह (१२)	चेपाड, सतार, माझी, सियार, बरामो, धानुक, बोटे, दनुवार, झाँगड, ल्होमी, थुदाम, थामी चेसमा सिब धाबोद झाल्हो थुथा।
४.	सुविधा वञ्चित समूह(१५)	बाहगाउँले, तीनगाउँले, मगर, राई, शेर्पा ताङ्गे, गुरुड, छैरोतन, व्यासी, ह्योल्मो, याख्या ।। मार्फाली, जीरेल, छन्त्याल, लिम्बु
५.	उन्नत समूह (२)	नेवार र थकाली ।

६०. राना थारु – २०७७/०२/०५ मा नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित सुचनाद्वारा थप

भौगोलिक क्षेत्रका आधारमा आदिवासी जनजातिको वासस्थान

१. हिमाली भेग

सियार, ल्होमी (सिङ्गारा), लेप्चा, भोटे, तोप्केगोला, डोल्पो, मुगाल, लार्के, ल्होपा, बालुड, ताङ्गे, थकाली, तीनगाउँले थकाली, बाहगाउँले, मार्फाली थकाली, शेर्पा, व्यासी, ह्योल्मो

२. पहाडी भेग

राउटे, सुरेल, हायू, थुदाम, चेपाड, थामी, बराम, सुनुवार, तामाङ, भुजेल, कुमाल, दराई, पहरी, दुरा, गुरुङ, मगर, राई, लिम्बु, छैरोतन, याख्या, छन्त्याल, जीरेल, नेवार

३. भित्री मध्येश

कुसुण्डा, राजी, माझी, बोटे, फ्री

४. तराई क्षेत्र

वनकरिया, किसान, मेचे, कुशवाडिया, धानुक, सतार/सन्थाल, झाँगड (उराव), दनुवार, थारु, राजवंशी, गन्गाई, धिमाल, ताजपुरिया

केही जातजातीको वासस्थान

बरामो जाति – गोरखा, धादिङ र मकवानपुर

ताजपुरीया, गन्गाई, सतार, धिमाल, राजवंशी, - झापा, मोरङ

फ्री जाति – काख्मे, सिन्धुपाल्चोक, ममवानपुर र ललितपुर

याख्या, ल्होमी – संखुवासभा

डोल्पो, निम्बा- डोल्पा

तोप्केगोला, बालुड, थुदाम – ताप्लेजुड

जिरेल, सुरेल, थामी जाति – दोलखा

हायू – काख्मे, सिन्धुली, रामेछाप, मकवानपुर

छितारी – उदयपुर

पहरी – काख्मेपलाञ्चोक

राजी - दाढ

बाहगाउँले, तीनगाउँले, छैरोतन, मार्फाली, ताङ्गे,

दराई - तनहुँ

थकाली - मुस्ताङ

आदिवासी जनजाती सम्बन्धी विशेषता

क्रसं	जाती	मुख्य वासस्थान	विशेषता
लोपोन्मुख समूह(१० जाती)			
१।	मेचे	भापा	सिउडीको रुख र मद्राइलाई देवताका रूपमापूजा गर्ने, हिन्दू धर्मप्रतिआस्थावान, दशै तिहार र फागु पुर्णिमाआदिमनाउने ।
२।	राउटे	दैलेख, जाजरकोट, सुखेत, सल्यान, आछाम, जुम्लादार्चुला र वैतडी (रासी नदि र महाकाली नदीबीचको जङ्गली क्षेत्र)	जंगलमावसोबास गर्ने, खेतीनगर्ने, पैसा छोएमा पाप लाग्छ भन्ने सिद्धान्त भएका, फिरन्ते जाति, (एक ठाउँ ६ महिनाभन्दा बढी नवस्ने) कसैको मृत्यु भएमा सम्पत्तिसहितबाँदर मार्ने जालमा राखेर गाइने वाआगो लगाइबसाइ सर्ने, खान्दीभाषाबोल्ने, राउटेकामुख्यव्यक्तिवानाइकेलाई मानवहादुर भनिन्छ ।
३।	कुसुण्डा	सल्यान, प्युठान, दाढ, दैलेख, सुखेत र रोल्या	जंगलमावस्ने, कुशकावशजभएको भनीदावीगर्ने, आफ्नाने छुटैभाषाभएको, गाई भैसीको दुध, दहीगोबर छुन नचहने, जंगलीकन्दमूल गिर्था, आकुरजस्ताखाचपदार्थको उपयोग / खाने ।
४।	राजी/ राझी	दाढ, सुखेत	कुलदेवतालाई देउता र देवीलाई देउतीभन्ने पृथकभाषाभएको जाति ।
५।	लेप्चा	इलाम	कञ्चनजंगाहिमालमुख्यदेवताभएको मृत शरीर गाइदा कञ्चनजंगाहिमालतर्फ शिर पारी गाइने आफूलाई रोड भन्न रुचाउने जनजाति ।
६।	हायु	काभ्रेपलाञ्चोक, सिन्धुली, रामेछाप	नाइकेलाई मझुवावामाभी भनिन्छ ।
७।	सुरेल	दोलखा	पुरोहितलाई नाक्सो भनिने यस जातिको न्वारनसम्बन्धीकार्यलाई वासिने भनिन्छ
८।	किसान	भापा	उपनाम: उराव भनीचिनिने, भाषा: साद्रीभाषा जनसंख्या : करिव ७००
९।	वनकरिया	मकवानपुर	६ महिनागाउँमा र ६ महिनामाजंगलमावसोबास गर्ने, चेपाडसँग संस्कृतिमिल्ने विहावारी हुने, वनका राताकमिलाजम्मा गरी भुटेर खाने ।
१०।	कुसवाडिया	बाँके र वर्दिया	प्रकृतिको पूजागर्ने , हिन्दू धर्मको अवलम्बनगर्ने , मसौनियानामकपित् देवतामान्ने, लास गाडेपछि चिह्नानवरिपरि वसेर मलामीले रक्सी खाने ।
सिमान्तकृत समूह (२० जाती)			
११।	सुनुवार	रामेछाप	किँरातेश्वर महादेवलाई आफ्नो पूर्वज मान्ने गुरुलाई नाक्सो भन्ने
१२।	तामाङ	सिन्धुपाल्चोक, काभ्रेपलाञ्चोक, रसुवा, नुवाकोट, धार्दिङ, मकवानपुर लगायतका स्थान	यिनीहरू वसोबास गर्ने ठाउँलाई ताम्सालिङ भनिन्छ, मृत्यु संस्कार घेवागर्दा १०८ बत्तिवाल्ने चलन, मुख्यपर्व ल्लोसार

क्रासा	जाती	मुख्य वासस्थान	विशेषता
१३।	ताजपुरिया	भापा, मोरड	धार्मिक स्थललाई घ्याड भन्ने आदि । मंगोलियनवर्ग, प्रकृतिको पूजागर्ने ।
१४।	वालुङ	ताप्लेजुङ	आलोडचुडगोलामावसोवास गर्ने शेर्पाको जस्तै भेषभूषाभएका
१५।	कुमाल	दोलखा, धादिड र पर्वत	माटाका भाडा बनाउने, विवाहमा सम्मी-सम्मीबीच लाडाई गर्ने चलन
१६।	लाँके/सियारवासी	गोरखा, धादिड	तिब्बतसँग घनिष्ठ सांस्कृतिक सम्बन्धभएको हिमालीजाति ।
१७।	भोटे	हिमालीक्षेत्र	चीनको स्वशासितप्रदेश तिब्बतलाई भोट भनिने, व्यापार र पशुपालनमुख्यव्यवसायभएका ।
१८।	डोल्पो	डोल्पा	यो जातिमालाशलाई काटेर गिढलाई खुवाइन्छ, यिनीहरू बोन्यो धर्म मान्दछन्, यो जातिमावहुपतिप्रथाछ ।
१९।	भुजेल	देशकार्विभिन्नभागमा बस्ने	हिन्दू धर्मावलम्बी र खेतीपालिलगायतकाअन्यकार्यमा संलग्न
२०।	थारू	पूर्व मेचीदेखि पश्चिममहाकालीसम्मिविशेषगरी तराईको चुरे तथामहाभारत पर्वको बीचको भूखण्डमा बसोवास गर्ने	पुरोहितलाई गुरुवा र भर्ण भनिने, आफ्नो कुलदेवतालाई देउगण भनिने, विवाहमादुलहीको ढोलीमावती र प्यालादिने, माथी बडका इतवर, फागू आदिमुख्य चाड ।
२१।	धिमाल	झपा र मोरड	गाउँको अगुलालाई देउनीयाभन्ने, सिरिजात (असारे पूजा) नौ वर्गीपर्वलगायतका चाड मनाउने । प्रियवाजउर्नी रहेको, महिलाको परम्परागतपौशाकबोना हो ।
२२।	तोप्केगोला	ताप्लेजुङ	दोषन्याभाषाबोल्ने, यिनीहरूलाई स्थानीयभाषामा ढोक्याभनिने, थुदाम, र बालुडसँग धर्म र संस्कृतिमिल्दोजुल्दो भएको ।
२३।	दैरे	तनहुँ	नववर्षका दिन पुरानो आगो निभाउने, चुडका यो जातिको महत्वपूर्ण चाड हो ।
२४।	फ्री	मकवानपुर, काभ्रेपलाञ्चोक, ललितपुर	धर्म र संस्कृति नेवार र पहरी जातिसँगमिल्दोजुल्दो रहेको ।
२५।	(कोचे)राजवंशी	झपा र मोरड	सिरुवापर्व मनाउने, डंडुवा प्रथाकायम रहेको, कृष्ण जन्माष्टमीको भोलीपल्ट दधिकाँधो पर्व मनाउने, मातृसत्तात्मकव्यवस्थाकायम रहेको, प्रकृतिकपूजकहिन्दु र बौद्ध दुवै धर्मको अवलम्बन गर्ने जाति ।
२६।	मुगाली	मुगु	लामावादमाविश्वास गर्ने, बौद्ध धर्मावलम्बी, ल्होसार पर्व विशेष रूपमामनाउने ।
२७।	गनगाई	झपा, मोरड	मण्डल वा गणेशभनिने यिनीहरू कन्काइनदीको छेउछाउमा बसोवास गर्ने गरेका, महादेव र ठाकुरलाई कुल देवतामाने
२८।	ल्होपा	उत्तरी हिमालीक्षेत्र	परम्परागतवाजा दुना भएको बौद्ध धर्मावलम्बी ।
२९।	दूरा	लमजुङ	छेलो हान्ने खेल खेल्ने,
३०।	पहरी	काभ्रेपलाञ्चोक	पारिवारिक तथा सामाजिक संरचनामातृसत्तात्मक रहेको, अल्पसंख्यक हिन्दू धर्मावलम्बीजनजाति ।

अति सिमान्तकृत समूह(१२ जाती)

क्रांति	जाती	मुख्य वासस्थान	विशेषता
३१।	चेपाड	मकवानपुर, चितवन, गोरखा, धादिङ	प्रजाभनीचिनिने (२०३४देखि) मुख्य भाषा खाम्जी, लौको भाषापनिवालो, छोरीलाई विवाहमाचिउरीको बोट दाइजो रिने, मुख्य चाड चोनामभएका, विवाहमादुलाहा र दुलहीको तीन पटक टाउको जुधाइने, पुरोहितलाई पाडे भनिने, आफूलाई लवका सन्तानमाने आदि ।
३२।	सतार (सन्थाल)	भाषा, मोरड, सुनसरी	मुख्यभाषा भाषीहाडाम भनिने, प्रमुखपर्व साहोए र बाहा मुख्यदेवता ठाकुर
३३।	माझी	काञ्चेपलाञ्चोक, सिन्धुपालचोक, तेह्रथुम, धनकुटा, चितवनलगायत ठूला नदीकाकिनार मावसोवास गर्ने,	आफूलाई शुंगर भन्ने, भीमसेनलाई कुल देवतामान्ने, आफूलाई लवकुशका सन्तानमान्ने
३४।	सियार	गोरखा	स्थानीयभाषामाचुम्बाभनिने बौद्ध धर्मावलम्बीहिमालीजाति
३५।	बरामो	गोरखा	भोट वर्मेलीभाषा परिवारको भाषावोल्ने, बौद्ध धर्मवलाम्बी, कुलदेवताका रूपमावायुको पूजा गर्ने
३६।	धानुक	सप्तरी	धानखेती गर्न रुचाउने हिन्दू धर्मावलम्बीजनजाति ।
३७।	बोटे	हिमालीजिल्लामावसोवास गर्ने	भेषभूषा र धर्मसंस्कृतितिव्वतीसँगमिल्दोजुल्दो ।
३८।	दनुवार	सिन्धुली, काञ्चे, ललितपुर सिराह महोत्तरी र सल्लाही (सिसी कामो लस)	विवाहमादुलहाकावायु जन्तिनजाने ।
३९।	भाँगड	पूर्वी तराईको भाषा -पर्सासम्म	भगडा मिलाउने भनीचिनिने नेपालमावसोवास गर्ने दर्भिड मूलको जातियनीहरू मुण्डरी वा खडिया भाषावोल्दछन् ।
४०।	ल्होमी (सिडसावा)	संखुवासभा	कारभोटे समेत भनिने यस जातिको गाउँको मुख्यभाषाई पिम्बू भनिन्छ ।
४१।	थुदाम	ताप्लेजुड	धर्म संस्कृति भेषभूषतिव्वतीसँगमिल्दोजुल्दो, पिम्बू र नोरन्दाले गाउँको प्रशासनचलाउने, भोट हिमालीमूलकावासिन्दा ।
४२।	थामी	दोलखा	आफ्नो सम्पत्तिअरूलाई नदिई थामेर राख्ने भएकाले यस जातिलाई थामीभनिएको हो । आफ्नो छुट्टै भाषाभएको ।

सुविधा वज्जित समूह (१५ जाती)

४३।	बाह्रगाउँले	मुस्ताङ	डोक्यासी र यार्नुड पर्व मनाउने, तिव्वती र बोन्पो धर्म मान्ने, अल्पसंख्यक जनजातिआदिविशेषताभएको ।
४४।	तीनगाउँले थकाली	मुस्ताङ (स्याड, थिनी, र चिमाड)मावसोवास गर्ने	ठिकुर प्रथाकायम भोट वर्मेलीभाषा परिवारको भाषावोल्ने, मुख्यपेशा कृषितथापशुपालनव्यवसाय, थकालीसँगमिल्दोजुल्दो
४५।	मगर	रोल्पा, प्युठान, म्यादी, पाल्पा, तनहुँलगायत देशभरि	नेपालको सबैभन्दा ठूलो जनजाति, पुरोहितलाई भूपाल, पाडुर नाचनाच्ने, राना, थापा, आले, पुन जस्ता थर भएकायनीहरू देशभरि नै छरिएर रहेका छन् ।
४६।	राई	सोलुखुम्बु, ओखलढुंगा, खोटाड, भोजपुर, उदयपुर	सुन्निमा र पारोहाडलाई आफ्नो आदिमपूर्खा मान्ने, पुरोहितलाई डोपाभन्ने,

क्रासा	जाती	मुख्य वासस्थान	विशेषता
			धर्मग्रन्थमुन्धुमभएको, चण्डी नाच र च्याबुड नाचनाच्ने ।
४७।	शेर्पा	सोलुखुम्बु मलथलो भएको सिन्धुपाल्चोक देखि लिएर हिमाली क्षेत्रको भटानसम्म वसोवास गर्दछन् ।	ल्होसार पर्व मान्ने, श्राद्ध कर्मलाई घेवाभन्ने विशेषता : हिमालआरोहणका लागाविश्वविद्यात मुख्यदेवता : विजुतांगो
४८।	ताङ्गे	मुस्ताङ	मुख्यपेशा कृषिहो, बहुपात्रथप्रचलन, छूटै ताङ्गे भाषाभएको, बुद्ध धर्मावलम्बीआदि
४९।	गुरुङ	गण्डकी क्षेत्रको चौवलागिरी अञ्चलको मुस्ताङ, पूर्वका ओखलढुंगा, संखुवासभाताप्ले जुडलगायतकाजिल्लामा	तमु भनीचिनने, घाट, पुटपुटे, सोरीनाचनाच्ने प्रचलन, पुरोहितलाई च्याब्रे यस जातिको मुख्यवसोवास भएको क्षेत्रलाई तमुवानभनीचिनने ।
५०।	छेरोतन	मुस्ताङ	मुस्ताङको छेरो गाउँमावसोवास गर्ने, बौद्ध धर्मावलम्बी थकालीजातिसंगमिल्दोजुन्दो संस्कार भएको आदि ।
५१।	व्याँसी/टिङ्करी	दाचुला	आफूलाई व्यास र्वाधिका सन्तानमान्ने, प्रमुख चाड धबलाभएको यिनीहरूले लगाउने पोशाक च्युडवाला यिनीहरूलाई शौका जातिसमेत भनिन्छ ।
५२।	ह्योल्मो	सिन्धुपाल्चोक	शेर्पा र तामाङ जातिसँग धर्म, संस्कृतिमिले अल्पसंख्यक जनजाति ।
५३।	याक्खावादेवान	संखुवासभा र पल्लो किरात क्षेत्र	देवानभनेर चिनने, नामका पछाडि याक्खुम्बाभनेर लेखे, महिलाहरू मेखलिडनामको विशेष पोशाकलगाउने र राई लिम्बूसँग जातीय सामिध्यताभएको ।
५४।	मार्फाली	मुस्ताङ	प्रमुख चाड तेर्पिन र फाल्ह, बौद्ध धर्मावलम्बी, व्यापार, कृषिलगायतका पेशामा आबद्ध ।
५५।	जिरेल	दोलखा, रामेछाप	आफूलाई जिपा भन्न रुचाउने झाँकीलाई पोम्वावाकोम्वा भनिन्छ । पाल्दोकशब्द यो जातिसँग सम्बन्धित छ ।
५६।	छन्त्याल	बाग्मुड, म्याग्दी, मुस्ताङ	भान्जालाई पुरोहितमान्ने, मौरी बाजाको प्रचलनभएको , विशेष चाड : लागा,
५७।	लिम्बू	पूर्वीपहाडी (लिम्बुवान)	पुरोहितलाई फेरामाभन्ने, धाननाचनाच्ने, आँठु छूटै भाषा र शृजांगालिपिभएको, प्रमुख चाड ताङ्गेसभएको,

उन्नत समूह (२ जाती)

५८।	नेवार	देशभरका मुख्यशहर	हिन्दु र बौद्ध द्वावै धर्म मनाउने, भूजीमोल, रञ्जनाप्रमुखलिपि, विवाहहुनुभन्दापहिले बेलसँगविवाह गर्ने, जसलाई (इही) भनिन्छ । नेपालको उन्नतजनजाति ।
५९।	थकाली	मुस्ताङ (थाक्खोला क्षेत्र)	प्रमुख चाड ल्हाफेवा, तिब्बतीभ्यालेण्डरअनुसार १२ वर्षमा पर्ने बाँदर वर्षको कार्तिक महिनामा पर्ने ल्हा फेवामुख्य चाड पर्छ,

क्रासा	जाती	मुख्य वासस्थान	विशेषता
			पितृपूजाका रूपमातोरन्त्हपर्व मान्ने, ठिकुर प्रथाकायम रहेको, नेपालको उन्नतजनजातिभनीचिनिने ।

केही जातीका मौलिक विशेषता :-

- छोरीलाई चिउरी दिने चेपाडको छ बानी जन्मीसकदै न्वारन हुन्छ ती व्यासीका नानी ।
- मानिस मर्दा डोल्पो जाती गिद्ध बोलाउने मनाडेले तारो हान्ने खेल खेलाउने ।
- दशै नाच सतारको एउटा नाच छ रे सिरीजात धिमालको प्रमुख चाड अरे ।
- भुयार दारेमष्ट पुजा झागडको काम यदुवंशी पनि भन्द्धन् यादवको नाम ।
- मेचे महिलाको भेष डोखना हो नाम सतारको मुख्य मानिस माझिहडाम ।
- सिउढी रुख पुजा गर्द्धन् मेचे जातीहरु काठको जुत्तालाई पोलो भन्ने गर्द्धन् थारु ।
- बिहे गर्दा कुमालका सम्धी लड्छन् हेर चेपाङ्गले बिहे गर्ने टाउको ठोक्याएर ।
- रामेछापका थामी बिहे मात्र मंसिरमा बाहगाउँले केटी भगाई मार्गे गर्द्धन् क्षमा ।
- लिम्बुहरुकी इष्टदेवी इमासड होनी मेचेहरुको अर्को नाम होनी बोडो पनि ।
- यारुड हो मुख्य पर्व बाहगाउँलेजीको मरेपछि बीहे गर्ने चलन थामीको ।
- हुक्का हुक्की राजवंशीले मनाउने पर्व पाल्दोक पर्व मनाउँदै जीरिल गर्द्धन् गर्व ।
- पाल्देन भन्ने कपडाले शेर्पेनीको लाज मान्जन हुन प्रमुख मानिस दनुवार समाज ।
- दुलहीको भोजमा भ्याकुर डोल्पोलाई प्यारो राई जातीको विनायो त बजाउनै गाहो । ।

विभिन्न जातजातीसँग सम्बन्धित नाचहरु

- झाम्रे, रोदी, सोरठी र टप्पा नाचलाई मगर-गुरुङ सँगै नाच्ने मिठा गित गाई ।
- मारुनी र कौरा नाच पाड्दुरे दाई मगरजी त एकलै नाच्छन् आफ्ना गीत गाई ।
- तयमचा नाच अनि वसन्तलाई हेर लाखे नाचमा रमाउँदैछन् दाई नेवार ।

- बाहमासे, झुमरा र लट्ठी नाचलाई कटेहर, जटजटिन, तरबार थारु दाई ।
- धाननाच अनि च्याब्रुड नाच नाच्छन् लिम्बु दाई कर्मधर्मा झाँगड त चण्डी नाच राई ।
- धिन्तामे -ज्यापु हो है सेलो-तामाङ्ग भाई स्याब्रु नाच भोटे, शेर्पा, लोवा, तामाङ्गलाई ।

अन्य नाचहरु

- साकेला शिली — चाम्लिड राई
- जट जटिन नृत्य — थारू
- विरहेन चाँचर — थारू
- चोरखेलिया नाच — थारू
- रास लिला — थारू

- कृष्ण लिला — थारू
- मयुर नाच — थारू
- महरवा देवी नाच — थारू
- बडका नाच — थारू युवती
- बाहमासे नाच — थारू
- हददुइवा नाच — थारू

- ठोकर नाच — थारू
- जोगिरा नाच — थारू
- सरु नाच — थारू
- कठारिया नाच — थारू
- कटेहर नाच — थारू
- रानी नृत्य — थारू
- धुमरा/झुमरा नाच — थारू
- रसधारी, झुमटा, छोकरा, झुर्रा — थारू
- झिझिया नाच — मैथिली
- कहरवा नाच — कहार
- पावस गीत — नटुवा
- भजन गीत — बाहुन, क्षेत्री
- बालुन/वालन — ब्राह्मण/क्षेत्री
- संगिनी नाच — ब्राह्मण/क्षेत्री
- राजवंशी नाच — राजवंशी
- स्वौक्या ड्वाइन्या — दमाई
- ढाल नाच — कुमशाल्या
- बाँतर नृत्य — बाँतर
- झपा नाच — मगर
- हुर्रा नाच — मगर
- रुद्रायणी नाच — नेवार
- गोडही नृत्य — माझी
- झुम्के नाच — मगर र गुरुड़
- मानीरिम्दु नाच — लामा
- ट्यामकुली नाच — मगर
- हवेदा, औली — थारू र राजवंशी
- झांगर, कहार — थारू र राजवंशी
- जताहा जातिनी नाच — थारू र राजवंशी
- जाट जटिन — मैथिली
- धिमे नाच — ज्यापु
- धिन्तामै — नेवार
- छयाम — शेपा
- चुडका — बाहुन/क्षेत्री
- सामा चकेवा — मैथिली
- होप्चा नाच — राई
- झूँग नाच — उराव
- जुयी, वजारै नाच — मगर
- पुलकिसी नाच — नेवार
- अघौं नाच — गुरुड़
- खालो नाच — माझी
- घोडा नाच — नेवार
- जोगी नाच — नेवार
- टाकटुके नाच — नेवार
- लुसी नाच — नेवार
- छोरखोला नृत्य — मेचे
- वैशाख नृत्य — मेचे
- ठेकरा नाच — थारू
- दफू बसुली नाच — चमार
- डोमकछ — मिथिला
- डोल नफाखर नाच — मेचे
- तावुछेवा नाच — तामाङ
- थान नाच — गनगाई
- फुटुक नाच — शेपा
- फारुवाही नाच — यादव
- वाघ नाच — नेवार
- भगता नाच — मैथिली
- भोटे सेलो नाच — भोटे/शेपा
- रत्यौली नाच — बाहुन क्षेत्री
- रोपाई नृत्य — नेवार
- लट्ठी नाच/दाण्डिया — थारू
- वर्की नाच — थारू
- वाढाडमी नाच — राई
- सन्थाल/सतार नाच — सतार
- सरङ्गे नाच — मगर
- सलहेस नाच — दुलाध र मुसहर
- केलाड नाच — लिम्बू
- चावुड नाच — लिम्बू
- रामदल नाच — दनुवार

- पोयामारी नाच — धिमाल
- हनुमान नाच — वाहनक्षेत्री

नैचसँग सम्बन्धित ठाउँ

- कौंठ नाच — काठमाडौं
- सौका नाच — दार्चुला
- लहरे नाच — डोल्पा
- रुद्रायणी नाच — खोकना
- भद्रकाली नाच — नासल चोक
- झोरा नाच — लमजुङ्
- देउडा नाच — सुदुर पश्चिम
- पतुरिया, हिजडा, चगोरा, चफेरा, करहवा, धोविया, वारी, छुपका, पवरिया नाच — कपिलवस्तु
- नवदुर्गा नाच — भक्तपुर
- पचलीभैरव नृत्य — काठमाडौं
- लुमडी भद्रकाली नृत्य — काठमाडौं
- चौलो नाच — डडेल्धुरा
- पुतला नाच — अछाम
- पैसेरी — डोल्पा
- गौना नृत्य — तराई क्षेत्र

कुन जातिको पुरोहीतलाई के भनिन्छ?

सूत्र:-बाहुन/क्षेत्रीको पपु राडोले घ्याब्रे गुरुडकी नासु शालीलाई सुनुवारसँग नासो बोकाई गुनेलाई लाताले चेपाँ पारेछ।

जाति – पुरोहित

ब्राह्मण/क्षेत्री - पुरोहित/पण्डित
राई - डोपा
गुरुड - घ्याब्रे
सुरेल - नाक्सो
लिम्बु - शाम्बा

जाति – पुरोहित

सुनुवार – नासो
नेवार – गुभाजु
तामाड – लामा
चेपाड – पाँडे
थारु – भर्गा/गुरुवा

जातजातिका विशेषता वस्तुगत प्रश्नोत्तर

- राष्ट्रिय जनगणना 2078अनुसार नेपालमा कति जाति रहेका छन ?

- 142

- राष्ट्रिय जनगणना 2078अनुसार सबैभन्दा धेरै जनसंख्या भएको जाति कुन हो ?

- क्षेत्री

- राष्ट्रिय जनगणना 2078अनुसार सबैभन्दा कम जनसंख्या भएको जाति ?

- नुराड(३६ जना)

- नेपालका जंगलहरूमा घुमन्ते जीवन विताउने जाति ?

-राउटे र कुसुण्डा

- आदिवासी चरित्रको सबभन्दा पुरानो जाति

- राउटे

- एक ठाउँमा दुई महिनाभन्दा बढी नवरने जाति ?

- राउटे

- पैसा छुँदा पाप लाग्छ भन्ने विश्वास गर्ने जाति ?

- राउटे

- डोल्पा जिल्लाको विभिन्न 13 गाउँ क्षेत्रमा बसोबास गर्ने मगरहरूलाई के भनिन्छ ?- तराली

- चैती

- तराली मगरहरूको प्रमुख चाड के हो ?

- चुड्वाला

- व्याँसीहरूले लगाउने लुगालाई के भनिन्छ ?

- भोटे जातिका मानिसहरु बसोबास गरेको क्षेत्रलाई के भनिन्छ ? -जडान
- ठूली छोरीको बडानी पूजा भनी व्रतवन्ध गर्ने चलन कुन जातिमा छ ? - व्याँसी
- शेर्पा जातिको पहिलो चलचित्र ? - खाङ्गी
- तेन्याचिरिस पर्व कुन जातिले मनाउँछन् ? - ल्होमन्थाड निवासी लोपा जाति

बाहु गाउँले जाती

- केटी भगाई आफन्तसँग क्षमा मार्ने चलन।
- जेठो दाजुसँग नघुइर्इ बसे मात्र कान्धो भाईको पैत्रिक सम्पतिमा हक हुने।
- मुस्ताड जिल्लामा बसोबास गर्ने।

ल्होमी जाती

- श्रीमती हुँदा हुँदै अर्की ल्याए श्रीमानले घर छाइनुपर्ने चलन।
- बच्चा जन्मेपछिमात्र केटीको बैबाहिक विधि पूरा हुने
- कारभोटे भनेर चिनिने। मूल थलो संखुवासभा।

लिम्बु जाती

- जन्ती जाँदा र मलामी जाँदा अगाडि बन्दुक पड्काउने।
- सपथ खाँदा दुबो र दुंगा लिने। पारुहाड र सुम्नीमालाई पूर्वज मान्ने।
- स्त्री पुरोहित घेमा। सुदृध्याई गर्दा चौतारी बनाउने चलन। घ्याङ्गुड र धान नाच प्रचलन।

राई जाती

- छोरा जन्मे ४ दिन र छोरी जन्मे ३ दिनमा सुत्केरी चोख्याउने चलन।
- विवाहमा दुलाहको साथमा कालो छाता अनिवार्य हुनुपर्ने। शाढ्व लाई थोमाङ्गा भनिने।
- मामाले ३-५ वर्षको उमेरमा गाईको दाम्लोले गलामा बाँधेर छेवर गर्ने चलन।
- चण्डी नाच, साकेलादी पर्व मनाउने।

थारु जाती

- विवाहमा दुलहीलाई विदाई गर्दा बत्ती र विषको प्याला दिने चलन।
- दुलहा विरामी पर्दा हतियार प्रतिनिधि पठाई विवाह सम्पन्न गर्ने चलन।
- थारु जातिले लगाउने काठको जुत्तालाई पोलो भनिन्छ।
- कुलदेवता – देउवागण, गाउँको प्रमुख मानिस – भलामान्सा
- चाँचर नृत्य, महर्वा नृत्य प्रचलन। बड्का इतवार चाड मनाउने।

तामाड जाती

- मृत्यु संस्कारमा १०८ बत्ती बाल्ने चलन। विवाहमा सिन्दुर प्रथा नभएको।
- मृत्यु पछि घेवागराउने चलन। घेवा गर्दा १०८वटा बत्ती बाल्ने कार्य - ग्राम्जा
- विहेवारीमा लमीको काम गर्ने व्यक्ति – ताम्बा
- तामाड समुदायमा गाउँलेले चुनेको मुख्य मानिस – मुल्मी
- तामाड जातिले माघे पूर्णिमामा खाने विशेष प्रकारको खाना – आलुम
- कुलदेवता – ल्हा। गीतको शैली – तामाडसेलो।

भाषाभाषी

- भाषा विचार विनिमयको माध्यम हो । भाषा यादृक्षिक हुन्छ । परिवर्तनशिल हुन्छ । सरलतातिर उन्मुख हुन्छ ।
- नेपालमा भारोपेली, भोटबर्मेली, आग्नेय र द्रवीड गरी चार भाषा परिवारका मानिसहरू बसोबास गर्दछन् ।
- विश्वमा सबभन्दा धेरै मानिसहरू भारोपेली भाषा परिवारका रहेका छन् । यसअन्तर्गत अंग्रेजी, फ्रेन्च, रसियन, स्पेनिश, जर्मन, हिन्दी, नेपाली लगायत भाषाहरू पर्दछन् ।
- नेपाल भौगोलिक हिसाबले सानो मुलुक भए तापनि भाषिक विविधताले सम्पन्न छ । नेपालमा बोलिने ४ भाषा परिवारको संक्षिप्त चिनारी निम्नानुसार रहेको छ ।

१. भारोपेली भाषा परिवार

- भारोपेली सम्पूर्ण भाषा परिवारहरूमध्येको सर्वाधिक समृद्ध भाषा परिवार हो ।
- भारतीय उपमहाद्वीप र युरोप मुख्य क्षेत्र रहेकाले यसको नाम भारोपेली रहन गएको देखिन्छ । सबैभन्दा बढी जनसङ्ख्याले बोल्ने तथा युरोप र एसिया महादेशका विभिन्न भूभागहरू मुख्य क्षेत्र रहे पनि संसारका सबैजसो क्षेत्रमा फैलिएको यस भाषा परिवारले साहित्य, सभ्यता, संस्कृति, ज्ञान, विज्ञान, राजनीति, आदि हरेक क्षेत्रको नेतृत्व लिएको छ ।
- संस्कृत, प्रिक, ल्याटिन, रूसी, जर्मन आदि विश्वका प्राचीन एवम् संवृद्ध भाषाहरू यसै परिवारका मानिन्द्रन् ।
- नेपाली, मैथली, भोजपुरी, अवधी, राजवंशी, दरै, माझी, दनुवार, कुमाल, बोटे, चुरौटे आदि ।
- भारोपेली भाषा परिवारलाई शतम् र केन्तुम गरी दुई भागमा बिभाजन गरिएको छ ।

२. भोटबर्मेली/चिनियाँ भाषा परिवार

- संसारमा भारोपेली पछि धेरै मानिसले बोल्ने भाषा परिवार ।
- गुरुड, नेवार, मगर, शेर्पा, राई, राजी, राउटे, लिम्बु, थकाली, कुलुड, चाम्लिड, तामाड आदि ।
- चीन, भारत, म्यानमार, नेपाललगायत देशमा बोलिने । मंगोल मुलका जातिको भाषा पनि भनिने ।

३. आग्नेय (आस्ट्रो) भाषा परिवार

- नेपालको कोशी नदिपूर्व बोलिने सतार(सन्थाल), खडिया, मुण्डा भाषा पर्दछन् ।

४. द्रविड भाषा परिवार

- यसको मूख्य क्षेत्र भारत हो । भारतमा बोलिने तामिल, तेलगु, मलयालम, कन्नड आदि भाषा पर्दछन् ।
- नेपालको पूर्वी तराईमा बोलिने झाँगड यसै भाषा परिवार अन्तर्गत पर्दछ ।

नेपालको २०६८ र ०७८ को जनगणना अनुसार नेपालमा बोलिने प्रमुख १० मातृभाषाहरू

क्र.स.	भाषा ०६८ अनुसार	जनसंख्या (प्रतिशतमा)	भाषा ०७८ अनुसार	जनसंख्या (प्रतिशतमा)
१.	नेपाली	४४.६	नेपाली	४४.८६
२.	मैथली	११.७	मैथली	११.०५
३.	भोजपुरी	६	भोजपुरी	६.२४
४.	थारू	५.८	थारू	५.८८
५.	तामाड	५.१	तामाड	४.८८

६.	नेवार	३.२	बजिका	३.८९
७.	मगर	३	अवधि	२.९६
८.	बजिका	३	नेवारी	२.९६
९.	डोटेली	३	मगर	२.७८
१०.	उर्दु	२.६	डोटेली	१.७

२०७८ अनुसार नेपालमा कम बोलिने १० मातृभाषाहरू

मातृभाषा	कुसुण्डा	बनकरिया	साम	हरियाणवी	साधनी	खरिया	मलपाण्डे	सुरेल	बेल्हरे	फाङ्गुआली
जनसंख्या (जनामा)	२३	८६	१०६	११४	११२	१२२	१६१	१७४	१७७	२४७

प्रथा/परम्परा

- समाजका सदस्यले स्वेच्छिक रूपमा स्वीकार गरेका चालचलन, रितीरिवाज आदिलाई प्रथा भनिन्छ।
- प्राचिन देखि चलिआएका सामाजिक व्यवहार एवं चालचलनलाई परम्परा भनिन्छ।
- प्रथा कानूनको प्रमुख स्रोत पनि हो। प्रथाको दुरुपयोग एवं यसबाट सिर्जित नराम्रो परिणामलाई कुप्रथा भनिन्छ।

नेपालमा प्रचलित केही कुप्रथाहरू:-

देउकी प्रथा

- सुदुरपश्चिम प्रदेशमा देवताको सेवा गर्न आफ्नै छोरी वा वा गरिव परिवारको अवोध कन्या किनेर चढाउने प्रथा।
- आजभन्दा २०० वर्ष पहिले यसको केन्द्र बैतडीको मेलौली भगवती मन्दिर।
- देउकीहरुको हालसम्मको अनुमानित संख्याकरिब २० हजार।
- मन्दिरमा चढाएका सामग्रीबाट जिविकाधान्न कठिन हुँदाजिविकोपार्जनको लागि देहव्यापारमा संलग्नभएकोले विकृतिको रूपमा रहेको।

छाउपडी प्रथा

- रजश्वला भएकी महिलाले घरभन्दा टाढा छुट्टै गोठमा बस्नुपर्ने महिलामाथिको शोषण।
- छुन नहुने, देखेमा साहित बिग्रने मान्यता सार्वजनिक वस्तुको उपभोगबाट समेत बच्चितिगर्ने
- खासगरी सुदुरपश्चिम प्रदेशको अछाम मार्कु मुख्य केन्द्र र आसपासका जिल्लामा प्रचलित।

झुमाप्रथा

- शेर्पा समुदायमा प्रचलित। माहिली छोरीलाई देवी देवताको सेवा गर्न गुम्बामा चढाउने प्रथा। माइलो छोरा भए ढावा।
- यिनीहरूले ३ वर्ष ३ महिना ३ दिन गुस्वास बस्नुपर्ने। कपाल पुरै खौरनुपर्ने।

दासप्रथा

- उच्च वर्गको सुख सुविधाका लागि मानिसलाई पशुलाई जस्तो किनबेच गर्नु ।
- दासप्रथा उन्मुलन गर्दा अमेरिकी राष्ट्रपति अब्राहम लिंकनको उनको कार्यकालमै हत्या भएको ।
- नेपालमा १९८० मंसिर १४ गते ऐन ल्याएर १९८१ वैशाख १ गते देखि चन्द्रशंशेरको पालामा दासप्रथाको अन्त्य भएको ।

कमैया प्रथा

- आफूलाई आवश्यक परेको गर्जो टार्न जमिन वा धन सम्पति साहुकहाँ बन्धक राखी लिएको ऋण कट्टी नहुन्जेल साहुकहाँ काम गरी बस्नुपर्ने बाध्यात्मक अवस्था ।
- वि.सं. २०५७ साउन २ मा प्र.म. शेरबहादुर देउवाको पालामा अन्त्यको घोषणा ।

हलिया प्रथा

- अर्काको खेत जग्गा खनजोत गरी त्यसबाट प्राप्त हुने न्यून ज्यालाबाट जीविका चलाउनुपर्ने प्रथा ।
- पश्चिम नेपालमा प्रचलित यो प्रथालाई नेपाल सरकारद्वारा २०६५ भाद्र २१ मा अन्त्यको घोषणा ।

कमलरी प्रथा

- पश्चिम नेपालको दाढ र नयाँ मुलुक(बाँके, बर्दिया, कैलाली र कञ्चनपुर)का थारु समुदायमा प्रचलित ।
- ६ वर्ष पुरा भएका गरिब परिवारकी छोरीलाई धनी व्यक्तिको घरमा कामदारको रूपमा राख्ने कार्य ।
- सर्वप्रथम दाढ जिल्लालाई कमलरी मुक्त जिल्लाको घोषणा गरिएको ।

घोडाभेडा प्रथा

- मुगु जिल्लामा प्रचलित । गाउँको झागडा मिलाउने मध्यस्थकर्तालाई भेडा काटेर खाई घोडा चढाई पठाउने प्रथा ।

बेठी प्रथा

- गाउँ ठाउँका भद्र महाजनको खेतमा विशेष हर्ष बढाइका साथ बाजागाजाका साथ रमाइलो गरी धान रोप्ने चलनलाई बेठी प्रथा भनिन्छ । सामाजिक सौहार्द र मित्रताको प्रतिक मानिने ।

सरकारद्वारा अन्त्यको घोषणा गरिएका केही कुप्रथाहरू

सतिप्रथा - वि.स. १९७७ चन्द्रशम्सेर द्वारा

दास प्रथा - वि.स. १९८१ वैशाख १ गते । घोषणा १९८० मंसिर १४ मा

छुवाछुत प्रथा - वि.स. २०६३ जेठ २१ गते

हलिया प्रथा - २०६५ भाद्र २१ गते

नेपालका राष्ट्रिय विभूतिहरू

राजा जनक, सीता, सिद्धार्थ गौतम बुद्ध, अंशुवर्मा, अरनीको, रामशाह

पृथिवीनारायण शाह, बलभद्र कुँवर, अमरसिंह थापा, भिमसेन थापा ।

भानुभक्त आचार्य, मोतिराम भट्ट, राजा त्रिभुवन, शंखधर शाख्वा, पासाड ल्हामु शेर्पा, गुरु फाल्गुनन्द भक्ति थापा, जय पृथ्वीवहादुर सिंह ।

सफलताको हार्दिक सुभकामना!